

decision making process in education is determined. The task of clearly defining functions of consulting, advisory bodies, based on an analysis of issues of educational policy, based on an analysis of the current situation, the role and place of consultative, advisory bodies in the system of higher education in Romania, have been put forward. Conditions that ensure the effective implementation of the Bologna process towards European integration were analyzed in previous studies. These conditions include decentralization in educational management, its legislative and legal support, improvement funding mechanisms and institutional reforms. The possibilities and prospects for effective use of positive experience of theory and practice of Romanian university education in reforming of Ukrainian university education were defined.

Key words: education management, decentralization, advisory bodies, integration into European educational space, university autonomy.

Подано до редакції 25.11.2014.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Автомоновим П.П.

УДК 371 (477.85) (09)

© 2014

Марчук М.В.

ІДЕЇ СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СПАДЩИНІ БУКОВИНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТЬ

Стаття присвячена розглядові поглядів українських освітян Буковини кінця ХІХ – першої третини ХХ століття на проблеми суспільної опіки, виховання й освіти дітей та молоді. Педагоги (І.Герасимович, І.Карбулицький, О.Попович та ін.) у своїх статтях підкресливали взаємозв'язок сімейного й суспільного виховання; важливість підтримки та турботи про дітей як найбільш незахищеної категорії населення; розробляли проекти удосконалення діяльності державних та громадських освітньо-виховних закладів (шкіл, бурс).

Ключові слова: опіка, піклування, діти-сироти, сімейне і суспільне виховання, історичні обставини.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суспільні виклики ХХІ століття актуалізують питання реформування й модернізації вітчизняної системи суспільної опіки та виховання дітей. Йдеться, перш за все, про те, що за наявності розробленої нормативно-правової бази захисту дитинства, уваги держави до питань попередження соціального сирітства, профілактики проявів девіантної поведінки у дитячому і молодіжному середовищі, все ж окремі негативні тенденції продовжують зберігатися, а теоретичні розробки концепції суспільного виховання різних категорій дітей і підлітків напрацьовуються й апробуються досить повільно. Разом із тим, опіка над дітьми в історії Української держави була однією із найважливіших суспільних функцій. Історико-педагогічні дослідження свідчать, що культурі українців завжди були притаманні традиції гуманного, бережливого ставлення до найбільш незахищених категорій співгромадян, особливе місце серед яких займали діти-сироти, позбавлені батьківського піклування, діти з особливими потребами.

В Україні ХІХ – початку ХХ століть існувала система громадського забезпечення й утримання різних груп дітей та підлітків, а відомі освітяни (Б.Грінченко, К.Ушинський, Т.Шевченко, С.Русова та ін.) зверталися до питань їх соціального розвитку, суспільної підтримки й виховання. Буковина, яка в силу історичних обставин, у ці роки була складовою спочатку Австро-Угорщини, а згодом Румунії, накопичила певний теоретико-практичний досвід виховання й опіки дітей, а у спадщині українських педагогів цього періоду містяться вартісні ідеї щодо удосконалення громадської підтримки і піклування стосовно юних громадян. Їх аналіз дасть змогу творчо використати напрацювання освітян краю з огляду на спільні та відмінні риси функціонування українського суспільства у ХХ столітті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Означена проблема має комплексний характер, тому для її аналізу необхідно залучити комплекс педагогічних, психологічних, історико-педагогічних та соціально-педагогічних досліджень вітчизняних науковців. Зокрема, освітньо-виховна діяльність суспільних інституцій і приватних осіб, у тому числі й щодо утримання і виховання дітей-сиріт досліджується Л.Березівською, Л.Вовк, Н.Дем'яненко, Т.Завгородньою, В.Федяєвою та ін. Проблеми дітей-сиріт в сучасній Україні та шляхи її вирішення стали предметом досліджень Г.Бевз, О.Безпалько, Л.Волинець, І.Зверєвої, А.Капської, Н.Комарової, І.Пеші та ін. У контексті вивчення проблеми особливе місце займають історико-педагогічні розвідки, присвячені аналізу теорії та практики опіки і виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, науковців Р.Воляннюк, І.Голубочки, Т.Завгородньої, О.Карпенко, І.Комар, Р.Новгородського, І.Плугатор, Л.Штефан, Л.Фуштей, Т.Янченко та ін.

Для розуміння історичного та історико-педагогічного підґрунтя досліджуваної проблеми важливим є залучення комплексу наукових розробок історії освіти і педагогічної думки на Буковині. Йдеться про праці Л.Кобилянської, І.Ковальчук, О.Пенішкевич, І.Петрюк, Л.Платаш, І.Руснака, Л.Тимчук, І.Червінської, Т.Шоліної. Разом із тим, учені, аналізуючи становлення і розвиток української освіти в краї у різні історичні періоди, педагогічні погляди відомих освітян і учителів, розглядали питання суспільної, сімейної та громадської опіки знедолених категорій дітей та підлітків, думки щодо її реформування, висловлені знаними педагогами Буковини, лише побіжно. Ідеї піклування, виховання й утримання дітей-сиріт у опікунсько-виховних установах, взаємозв'язок родинного і суспільного виховання, що містяться

у наукових та публіцистичних працях буковинських освітян потребують ґрунтовного, об'єктивного аналізу, систематизації, узагальнення.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягає у аналізі й узагальненні ідей опіки та виховання дітей, висловлених відомими буковинськими освітянами кінця XIX – першої третини XX століть – Омеляном Поповичем, Іларієм Карбулицьким та Іваном Герасимовичем.

Виклад основного матеріалу дослідження... Як свідчать дослідження О.Пенішкевич, історія української освіти на Буковині пов'язана з іменами видатних представників українського народу та їхньою подвижницькою працею на ниві суспільно-політичного і освітнього життя. Їх діяльність відображає складні процеси, що відбувалися в українському суспільстві на шляху до державотворення, утвердження національної освіти. Буковинська інтелігенція кінця XIX – першої третини XX століть, в особі найкращих представників, залишила нащадкам культурну і наукову спадщину – творіння своєї думки, свої діяння, з яких ми можемо почерпнути багато корисного для розбудови сучасної школи та школи майбутнього [8, с.301]. Видатні сподвижники шкільної справи на Буковині через розвиток української науки та освіти, заснування громадських і фахових об'єднань, поширення рідномовних друкованих видань прагнули до піднесення культурно-освітнього рівня українського населення Буковини, покращення його духовного добробуту, збереження національної культури і гідності.

У плеяді буковинських педагогів, освітніх і громадських діячів, спадщина яких багата педагогічними ідеями, новаторськими пропозиціями, методичними розробками, проектами реформування справи державної освіти, у тому числі й системи суспільної опіки, виокремлюються Омелян Попович (1856-1930), Іларій Карбулицький (1880-1961), Іван Герасимович (1876-1942).

Ще за життя Омелян Олександрович Попович був названий “батьком українського шкільництва на Буковині”, адже відіграв значну роль у становленні і розвитку початкових, середніх шкіл у краї, забезпеченні їх підручниками та навчально-методичними посібниками. Як член Крайової Шкільної ради, посол до Буковинського сейму, крайовий інспектор учительських семінарій, О.Попович спричинився до культурно-освітнього розвитку українців Буковини [1, с.106]. Серед значного наукового та навчально-методичного спадку відомого освітянина важливе місце займають публікації у тогочасній пресі, присвячені проблемам виховання, підтримки різних категорій дітей, питанням родинної та громадської взаємодії у формуванні особистості дітей і підлітків. Йдеться про статті: “Дитину ховати (виховувати – прим. М.М.), то камінь глотати”, “До Русинок на Буковині”, “Мова учителя а ученика” та інші, висловлені в яких ідеї стосовно суспільної опіки й виховання можна систематизувати наступним чином: О.Попович, обізнаний з проблемами сімейного та державного (шкільного) виховання, був переконаний, що добре виховати дитину – надзвичайно важка праця, а тому рекомендував тільки природні впливи на неї: слово, приклад, пораду (“Слова понукають, приклади поривають” та ін.); школа, на його думку, повинна стати місцем добра і радості для учнів, тому до вступу у неї треба готувати, позитивно налаштовувати дітей, не виробляти негативу у ставленні до вимог та шкільної дисципліни; сім'я займає провідне місце у формуванні особистості дитини, адже дитина – “...то молоденьке деревце, нащепи на нього що-небудь. Доглядай його терпеливо, то і будуть плоди” [9, с. 68]; роль матері у процесі становлення особистості – неоціненна, а тому вона повинна бути обізнана з “азами виховання” і О.Попович вважав за особливо важливе для себе просвіту жінок і матерів: “Я б особливо рад, що мами прочитали оцю мою статтю і не задля мене, а єдино задля ваших діточок” [9, с. 68]; виховання і навчання як взаємопов'язані процеси повинні базуватися на урахуванні індивідуальності дитини, її психологічних особливостей, відсутність у окремих дітей потягу до освіти він пояснював непрофесіоналізмом учителів і закликав їх “...не силує до науки, бо на миловання нема силування, а до науки треба найбільше замилювання, бажання, власної волі” [9, с. 68].

Ці виховні поради О.Поповича були особливо цінними, коли йшлося про дітей, що були позбавлені сімейного виховання. Відзначимо, що на Буковині у досліджуваний період існувала система суспільної опіки і підтримки різних категорій дітей. Опікунсько-виховні установи краю диференціювались за наступними критеріями: за віровизнанням дітей; статевою ознакою; відповідно до того, хто був їх фундатором (державна, приватні особи, церква, національно-культурні товариства); за категоріями дітей та молоді, які знаходились у них (для безпритульних та бездоглядних дітей; дітей з особливими потребами; новонароджених, яких покинули матері; незаконно народжених дітей). Відповідно до даних ознак, найбільш відомими у краї були: притулки для дітей-біженців (працювали у роки Першої світової війни і у перші роки після її закінчення); дитячі садки та ясла для бідних дітей (у XIX ст. їх розглядали у системі суспільної опіки); притулки для підкинутих та позашлюбних дітей; сирітські будинки: будинок сиріт (1898 р.); сиротинець для дітей воїнів, які загинули у I світовій війні (1918 р.). Український сирітський притулок діяв у с. Ревна (1923-1932 рр.); дитячий притулок працював у с. Киселів (1942 р.); дитячий будинок для дівчаток дошкільного віку заснований у Чернівцях (1898 р.); функціонували приватні сирітські притулки (наприклад, для дівчаток у 1882 р. такий збудувала Кароліна Бомон).

Окремим типом закладів опіки були богадільні для дітей з особливими потребами (так, наприклад, у 1910 р. дітей з функціональними обмеженнями згідно звітів краєвої шкільної адміністрації із 119 тис. 141 дітей шкільного віку було 1 тис. 806). За національною ознакою формувались: єврейський сирітський дім (1913-1924 рр.); католицький сирітський дім “Святого Фелікса” (1933-1938 рр.); німецький сирітський дім (1937 р.);

Буковинський німецько-католицький притулок (1926-1927 рр.); інтернат для хлопчиків-румун (1898-1912 рр.) та інші. Працювали на Буковині "бурси" – гуртожитки для учнів середніх шкіл, у яких мали змогу отримати житло, допомогу в освіті, піклування діти з різних куточків краю, а також перші дитячі дошкільні установи – так звані "захоронки".

Педагог і громадський діяч Іларій Карбулицький, життєвий шлях якого припадає на три різні історичні відрізки – австрійський, румунський та радянський періоди, залишив вартісну науково-методичну спадщину, у тому числі й стосовно опіки, виховання, освіти дітей та молоді. Розмірковуючи про проблеми тодішньої освіти й виховання, причини занедбаності, неписьменності, моральних хиб суспільства, зокрема, значну кількість дітей, що залишились без сімейного піклування, він справедливо звертає увагу на недоліки жіночої освіти як запоруки майбутнього родинного благополуччя. Педагог пише, що "незіпсованих фізично, чистих і з великим засобом почуття сорому перед всякою поганню" [7, с. 13] дівчат, слід об'єднувати навколо громадських організацій, сприяти їх освіті, адже "...це є наші діти, діти нашого поневоленого народу, того народу, якому ми так дуже хочемо служити" [7, с. 14]. Школа, на думку І.Карбулицького, головна освітньо-виховна інституція, від якої залежить майбутнє українського народу, тому звертається до батьків із закликом: "Посилайте й ви ваших дітей пильно до школи, а будете бачити, що ваші діти будуть вам колись вдячні" [6, с. 3].

Турбують І.Карбулицького і проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами, безпритульних, бездоглядних. Він, аналізуючи досвід "лісових шкіл" Німеччини, висловлює надію, що спеціальні школи запрацюють і на Буковині. Тілесно нездорові діти, на його думку, повинні навчатись у школах зі спеціально облаштованими класними приміщеннями, відповідною організацією навчально-виховного процесу. Зауважимо, що у першій третині ХХ століття у красівій столиці Буковини м. Чернівці працювала лише одна спеціальна школа-інтернат для сліпих і глухонімих дітей, відкрита 1908 р. Вона потребувала добре підготовлених фахівців, навчально-методичного інструментарію, державної та громадської підтримки.

У статтях "Літній спомин", "Рідний батько", "На варті", "Дітям про дітей", "Барбівці на Буковині" та ін. І.Карбулицький звертається до питань морального виховання як основи національного й загальнолюдського виховання. Його розглядає, перш за все, у контексті родинного й суспільного піклування. Діти і батьки – єдине ціле, вони повинні любити одне одного, діти зобов'язані піклуватись про своїх найближчих родичів, шанувати їх, адже найсвятіше почуття у житті кожної людини – любов до батька і матері, "...обов'язок кожної людини ... (подяка – прим. М.М.) за життя і науку..." [6, с. 3].

Громадсько-культурний діяч, педагог, організатор шкільництва Іван Герасимович звертався у своїх працях до питань удосконалення організаційно-педагогічних засад діяльності народної школи; проблем поширення освіти серед народних мас; пропагував просвітницьку місію народного учителя. Серед порушених ним питань педагогічного характеру моральне, громадянське, національно-патріотичне виховання молодих буковинців, соціальний захист різних категорій дітей: дітей бідняків, сиріт, позбавлених батьківської опіки, фізично й психічно занедбаних, займають значне місце. Виховання у цілому, переконаний І.Герасимович, покликане сформувати у індивіда поняття етики й моралі, розвинути характер, позитивні сторони задатків й обдарувань, виявити таланти, убезпечити можливі прояви негативних рис. Виправданим для даного історичного періоду й обставин розвитку освіти першої третини ХХ століття вважаємо звертання педагога до проблем освіти, піклування й виховання дітей з фізичними обмеженнями. Для нормального розвитку освіти таких дітей, писав він, слід звернути увагу шкільної влади, широкого загалу на те, що "успіхи в шкільній науці будуть тільки тоді вповні забезпечені, як по народних школах увійдуть в життя помічні (допоміжні – прим. М.М.) класи для недостатньо умово (розумово – прим. М.М.) розвинених дітей" [8, с. 372]. Тут його позиція збігається з думками І.Карбулицького, висловленими у статті "Лісові школи в Німеччині" (1909 р.).

Питанням суспільної опіки дітей як найбільш незахищеної категорії громадян І.Герасимович присвятив низку публікацій у вчительському фаховому виданні "Каменярі" [3; 4] та красівій газеті "Буковина" [2]. Його узагальнення дозволяє стверджувати, що відомий педагог вважав за необхідне звертати особливу увагу на дітей, "...котрим родичі (батьки – прим. М.М.) не можуть дати виховання" [2, с. 3], маючи на увазі не стільки дітей з бідних селянських чи робітничих родин, скільки дітей, позбавлених батьківського піклування, сиріт та дітей з особливими потребами; аналізуючи вплив суспільних хиб на формування особистості дитини (розповсюдження пияцтва, правопорушення, жебрацтво та ін.), він підкреслював небезпечність їх проявів саме у підростаючого покоління. "Моральне занедбання дітей", а саме – крадіжки, пияцтво, нестриманість, навмисне пошкодження речей, сварливість тощо він розглядав як найбільш типові прояви соціальних вад, подолати які здатні лише просвіта й виховання; "публічне виховання" соціально незахищених дітей є завданням держави й широкого громадського загалу і його метою є "...потискання (формування – прим. М.М.) цілковитої самосвідомості, ... щоби за свої діла і поступки (дитина – прим. М.М.) ...могла ...прийняти повну відповідальність (відповідальність – прим. М.М.)" [2, с. 3].

Стаття "Про заведення опіки над дітьми", що публікувалась у 5-ти номерах часопису "Каменярі" упродовж 1912-1913 рр. свідчить про глибоке дослідження І.Герасимовичем проблеми суспільної опіки та виховання, вона викликала широке зацікавлення та резонанс серед буковинських учителів, про що свідчить її жваве обговорення

у наступних номерах газети. І.Герасимович чітко структурує свою наукову розвідку, спочатку аналізує суспільно-історичні й соціальні “відносини, серед яких живе і розвивається молоде покоління”, далі здійснює розлогу характеристику дітей, “призначених для публічного виховання”; окремо розглядає закордонний досвід суспільної опіки і завершує серію публікацій розділом – “Внески (висновки – прим. М.М.), оперті на обговоренні матеріялі”. Буковинський освітянин підкреслює право і необхідність освіти й виховання для усіх категорій дітей, що є обов’язком “держави і суспільства”. Він переконаний, що, окрім загальної освіти, дітям важливо “...прищепити етику і мораль, розвинути здібності і характер, винайти таланти” [3, ч.17-18, с. 7]. Однак діти “анормальні та занедбані” також потребують значної уваги, адже вони певним чином є “невинними жертвами відносин”. І.Герасимович бачить причини “занедбання дітей на Буковині” у слабкому соціально-економічному розвитку краю, недолугій законодавчій роботі державних органів, наявності негативних явищ (пияцтво, крадіжки тощо), особливостях характеру буковинців (“легкодушність, оперта на фаталістичне розуміння життя”) і “схильність до забав”). Найголовнішим є бідність населення, необхідність тяжко працювати, тобто, робить висновок педагог: “селяни живуть у великій біді, ...працюють обоє батьків, а діти залишаються самі, без опіки вдома. Бездоглядність спричиняє багато проблем” [3, ч.17-18, с.8]. У краї багато “неправесних” – дітей з функціональними обмеженнями та безбачченків, є родини, де “...злий приклад батьків ...затрує душу дитини” [3, ч.17-18, с.7]. І.Герасимович підкреслює, що народна школа намагається виконати своє освітньо-виховне завдання, однак, переконаний він, для окремих категорій дітей необхідні спеціальні заклади, які допоможуть їм соціалізуватись, отримати освіту й належне виховання.

Для того, щоб запропонувати відповідні рекомендації до налагодження суспільної опіки та виховання дітей, І.Герасимович у окремому розділі своєї публікації представляє детальний аналіз досвіду Німеччини, практичної діяльності видатного швейцарського педагога Й.-Г. Песталоцці. Він на яскравих прикладах переконує читачів – широкий педагогічний загал – у можливості й необхідності реформування опіки соціально незахищених категорій дітей та молоді у краї. Відповідаючи на запитання: “Що зроблено у нас на Буковині в напрямі опіки над дітьми?”, педагог доводить, що “... у нас опіка... виповняє (виконує – прим. М.М.) практичну сторону в матеріальному підпомаганні молодіжці стосовно науки в середніх школах” [3, ч.23, с.8]. Йдеться про функціонування бурс при середніх навчальних закладах, де учні мають “...здорове мешканє (житло – прим. М.М.), харч, надзір, вихованє, поміч в науці” [3, ч.23, с. 9], є штат педагогічних працівників, бібліотека тощо. На Буковині працювало 9 таких бурс, в яких отримували піклування, освітньо-виховні послуги близько 500 дітей [4, с. 7].

Окрім того, до закладів суспільної опіки, які необхідно розвивати в краї, І.Герасимович відносить “захоронки” – дошкільні заклади для дітей з найбільш бідних родин, матері яких змушені працювати. Засновували ці установи жіночі товариства, як от – “Жіноча Громада” в Чернівцях, “Товариство Православних русинок” та інші. У них працювали учительки, вихователі з так званим “фребелівським курсом”, тобто фахівці дошкільного виховання, діти утримувались безкоштовно і мали не тільки належний догляд та харчування, а й отримували “науку на взір фребелівських огородців під управою іспитованої учительки” [3, ч.23, с.10], тобто відповідне вікові виховання і навчання. Підкреслюючи важливість роботи бурс і “захоронок”, І.Герасимович переконує читачів, що все ж значна частина дітей, що потребують відповідної опіки та піклування, залишаються поза цими закладами. Окремий розділ у циклі статей відомий освітянин відводить на рекомендації та пропозиції до налагодження справи суспільної опіки та виховання незахищених категорій дітей і молоді. Він, зокрема, пропонує, по-перше, зібрати відомості про усіх дітей, що потребують опіки та піклування у масштабах буковинського краю; по-друге, відправити за кордон для навчання та ознайомлення з прогресивним західноєвропейським досвідом прогресивних учителів; по-третє, заснувати систему опікунсько-виховних установ для дітей різного віку (до 7 року життя; від 7 до 13 років та від 13 до 18 20 років); по-четверте, для дітей “морально-зіпсованих” організувати “доми поправи” – корекційно-виховні заклади, а не направляти їх за скоєні вчинки (навіть кримінального характеру) одразу до в’язниці. Відомий освітянин завершує свою публікацію закликком: “До виконання сего великого діла треба спільних сил правлячих кругів і цілої суспільності взагалі!” [3, ч.1, с. 7].

Висновки... Таким чином, у спадщині буковинських освітян кінця ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. проблема суспільної опіки розглядається у нерозривній єдності з питаннями національного виховання й освіти підростаючого покоління. Педагоги підкреслюють важливість сімейного та державного (громадського) виховання, необхідність підтримки дітей-сиріт, дітей, що мають відхилення у фізичному розвитку та поведінці, у формуванні їх особистості; наголошують на ролі широкого громадського загалу, державних інституцій у культурно-освітньому розвитку нації. Подальшого дослідження потребують питання реалізації ідей відомих буковинських педагогів у практиці тогочасних їм закладів суспільної опіки, а також з’ясування актуальності висловлених ідей у роботі сучасних освітньо-виховних установ.

Література

1. Буковина. Визначні постаті: 1774 – 1918 (Біографічний довідник) / Автор-упоряд. О.М. Павлюк. – Чернівці : Золоті литаври, 2000. – 252 с.
2. Герасимович І. Опіка над бідною молоддю / І. Герасимович // Буковина. – 1902. – Ч. 8. – С. 3.
3. Герасимович І. Про заведеня для опіки над дітьми/ І.Герасимович// Каменярі. – 1912. – Ч. 17-18. – С. 7-8; Ч. 19-20. – С. 6-8; Ч.23. – С.8-10; 1913. – Ч. 1. – С. 4-7.

4. Герасимович І. Стан українських бурс на Буковині І. Герасимович // Каменярі. – 1911. – Ч. 23. – С. 7.
5. Карбулицький І. Дітям про дітей/ І. Карбулицький// Промінь. – 1905. – Ч. 1. – С. 2.
6. Карбулицький І. Моц гірко на світі жити/ І. Карбулицький// Буковина. – 1901. Ч. 49-50. – С. 3.
7. Карбулицький І. Рятуйте наших селянських дівчат від великоміської моралі і тілесної загибелі/ І. Карбулицький / Самостійна думка української матері – 1931. – №3-4. – С. 13-14.
8. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (ХУІІІ – початок ХХ ст.): Монографія / О. І. Пенішкевич. – Чернівці : Рута, 2002. – 520 с.
9. Попович О. Дитину ховати, то камінь глотати/ О. Попович // Буковинський календар на 1886 р. – Р. ХІІІ. – Чернівці. – 1886. – С. 60-68.

Марчук М.В.

**Идеи общественной опеки и воспитания детей в наследии буковинских педагогов
конца XIX – первой трети XX столетий**

Статья посвящена рассмотрению взглядов украинских педагогов Буковины конца XIX – первой трети XX столетий на проблемы общественной опеки, воспитания детей и молодежи. Педагоги (И. Герасимович, И. Карбулицький, Е. Попович и др.) в своих статьях подчеркивали связь семейного и общественного воспитания; важность поддержки и обустройства детей как наиболее незащищенной категории населения; разрабатывали проекты усовершенствования деятельности государственных и общественных учебно-воспитательных учреждений (школ, бурс).

Ключевые слова: опека, попечение, дети-сироты, семейное и общественное воспитание, исторические обстоятельства.

Marchuk M.

**Ideas of social care and education of children in the heritage of Bukovinian educators
from the end of the 19th century to the first third of the 20th century**

The article examines the attitude of Bukovinian Ukrainian educators to the problems of social care, upbringing and education of children and youth from the end of the 19th to the first third of the 20th century. In the papers of such pedagogues as (I. Herasymovych, I. Karbulysky, O. Popovych etc.) the relationship between family and public education and importance of maintaining and caring for children as the most unprotected category of the population have been emphasized; projects for improvement of state and public educational institutions (schools, any educational institution, preschool establishments - "zahoronky") activities have been developed.

In particular, O. Popovych supported family care for orphans, emphasizing the role of the family in developing the child's personality. He united family, social and school education, recommended to use actively the achievements of Ukrainian folk pedagogy. I. Herasymovych believed that children who have health problems and children from low-income families are those categories which need to have social care and education. The researcher linked occurrence of deviations in the behavior of children with problems of family relationships and the overall morality of society. He outlined the main characteristics and problems of the child development at each age group, suggested the content and types of educational work with each category of children. I. Karbulysky assured that education of a girl who will be the future mother is the key to the further formation of the personality of her children. The school and teachers, as he wrote, must specify for the common people the path to education, morality and ideological beliefs. In the inheritance of Bukovinian educators the problem of social care is inextricably linked to the issue of the national consciousness of Ukrainian children, their national dignity and pride for their homeland.

Key words: care, orphans, family and social education, historical circumstances.

Подано до редакції 13.10.2014.

УДК 378

© 2014

Мосьпан Н.В.

ПРОФЕСІЯ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄС

У статті розглядається проблема майбутнього професії вчителя в умовах комерціалізації та глобалізації вищої освіти в ЄС. Ці процеси змінили умови праці та можливості кар'єрного росту для більшості працівників, що може вплинути й на професію вчителя. Старіння вчителів і тренерів як робочої сили в ЄС означає, що досвід викладання збільшується, але можуть знадобитися додаткові зусилля для оновлення існуючих навичок. На основі вивчення та аналізу незалежних звітів Європейської Ради представлені висновки певних тенденцій трансформації професії вчителя у майбутньому.

Ключові слова: вчителі, викладання, вищі навчальні заклади, ЄС, економіка знань, навчання

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний розвиток ринкових відносин має безпосередній вплив на різні сфери життя. Вища освіта також змушена налаштовуватися на ринковий лад. Вивчення зарубіжних досліджень Гарбен С. (Garben S.), Карлсен Г. (Karlsen G.) та інших свідчать про те, що вища освіта в ЄС переживає складний період, обумовлений зовнішніми та внутрішніми причинами. До зовнішніх причин слід віднести ринкові відносини у вищій освіті, які спрямовані на зміну характеру та ролі вищих навчальних закладів (ВНЗ) у суспільстві. До внутрішніх причин слід віднести недосконалість реформ у сфері вищої освіти та відсутність відповідної законодавчої бази ЄС, що створює перешкоди для розбудови справжнього Європейського освітнього простору. З огляду на це важливо проаналізувати майбутні зміни ролі викладача в цих умовах.